

Notat

Til: Det Kongelige Kultur- og Kyrkjedepartement

Kopi:

Fra: Lillehammer Kommune

Dato: 18. oktober 2004

Emne: Innspill til stortingsmelding om kultur og næring – foreløpig tilbakemelding

Bakgrunn

Kultur- og kirke departementet har bedt om innspill i forbindelse med at departementet har startet arbeidet med en Stortingsmelding om forholdet mellom kultur og næring.

Oppdrag

Departementet har bedt noen bykommuner – bla. Lillehammer kommune – om innspill.

Oppdraget er definert slik fra departementets side:

- Synspunkt på kva stortingsmeldinga bør innehalde, inkludert synspunkt på virkemiddelbruken.
- Utfordringar og mogelegheiter for kulturliv, næringsliv og det offentlege som følgje av nærare kontakt mellom kultur- og næringsinteresser i samanhengar som nemnde ovanfor
- Konkrete tekstinnspel knytte til kultur- og næringsrelaterte satsningar som kan høve som døme i meldinga.

Tilbakemelding

Denne tilbakemelding er bygd på innspill fra enkelte kompetansemiljøer i Lillehammer samt kommunens egne erfaringer og innsikt. Vi håper at evt. vi kan komme tilbake med mer informasjon og utdyping hvis vi eller dere ønsker det. Det vises ellers til samtale med Stein Sægrov.

Utgangspunkt

Kunst og kultur er en like viktig forutsetning for et velfungerende samfunn som vei, vann og kloakk. Kultur er en helt sentral del av vår infrastruktur. Konsumet av kultur- og underholdning her til lands har passert volumet for innkjøp av mat og drikke. Dette sier noe om hva folk flest vektlegger og som knyttes opp mot de opplevelsesbaserte næringer.

Hva bør Stortingsmeldingen inneholde :

Begrepsdefinisjon. Etter vårt syn bør meldingen inneholde begrepsdefinisjoner av de to begrepene meldingen skal drøfte, også definisjoner på hva de kulturbaserte næringer innbefatter. - Hva er likhet/forskjeller med tidligere kultur- og næringsbegreper.

Videre må dokumentet inneholde en konkret analyse og oppsummering av hvilke virksomhetsområder innenfor kulturarbeidsfeltet som kan sies å ha en direkte verdiskapende effekt. Dette dreier seg om kjente områder som er produktskapende, for eksempel forlagsvirksomhet, film- og mediebransjen, produktdesign og grafisk design, dramatisk produksjon og musikkproduksjon.

Ulike begrep benyttes både i Norge og internasjonalt. (Kreative næringer, opplevelsesbaserte næringer, kulturbaserte/kulturnæringer m.v.) Mange land involverer idrett/idrettsarrangement og reiseliv i dette området, andre gjør det ikke.

Enkelte av næringene er såkalt "Diffus næring". Hvordan definere virksomhetene innenfor kultur-/næringsdefinisjoner ? Man bør lage definisjoner som tradisjonelt næringsliv kjenner seg igjen i og aksepterer som "likeverdige" miljøer.

Generell utvikling

Det er nødvendig å drøfte hvilke generelle utviklingstrekk man fra statlig hold ønsker å fremme. Den nylig fremlagte forskningsrapporten fra Østlandsforskning gir en grundig analyse av hvilken betydning kulturbasert næringsvirksomhet har for sysselsetting og verdiskapning. Den offentlige økonomien – at samfunnet er i stand til å iverksette volumsatsning på generelt grunnlag – er den utløsende faktoren for at verdiskapningen skal kunne gis enda større betydning. Skjeler man til bransjer som utgjør en mindre del av brt. nasjonalprodukt enn kultursektoren, vil en se at det er betydelig forskjell på statens satsing og hva som tas ut igjen av skapte verdier. (eksempelvis land/skogbruk og fiskeoppdrett). De statlige støtteordninger og overføringer og de store forskningsressurser som er brukt på disse feltene burde kanskje være noe som i en overgangsperiode kunne prøves også i forhold til kulturnæringene.

Skatte-, og avgifts-, tilskuddsproblematikk

Incitament og virkemidler har hittil i liten grad vært rettet inn mot denne type næringer.

Det kan være hensiktsmessig å drøfte en evt. grenseoppgang for hva som i en slik sammenheng defineres som næring og hva som defineres som kunst/kultur.

Meldingen bør presentere hvordan Staten/myndighetene kan bidra og motivere til å utnytte det potensialet Norge har sammenlignet med andre land.

Prosjektfinansiering.

Det er også viktig å drøfte de prosesser og tiltak som inkluderer bruk av offentlige midler til prosjekter og generelle utviklingstiltak på området. Her bør det bla. drøftes om det er hensiktsmessig å bruke så mange offentlige penger på prosjekter, der det forventes at det skal søkes om midler fra sentrale avsatte kilder. Erfaringer tilsier at konkurransen om midlene er stor, og at det legges betydelige ressurser inn i søknadsprosesser og utforming av søknader. I mange tilfeller brukes det mer penger på søknader enn de midlene som skal fordeles på prosjekter.

Det vises i denne sammenheng til Innovasjon Norges kultur/næringspost på 20 mill. i 2003. Det bør drøftes andre måter å finansiere og organisere utviklingsarbeid på – metoder som kan gi mer konkret uttak av verdiskaping på bakgrunn av investerte midler. Så lenge ressursene er marginale bør de benyttes på mest mulig ressursbesparende måter.

Kobling mellom virkemiddelbruk og resultatmål

Virkemidler settes inn for å oppnå overordnede og langsiktige målsettinger. Meldingen bør drøfte hvilke direkte koblinger man kan etablere mellom målsettinger og ressurser. Hvis regjeringen f.eks gir uttrykk for en målsetting om å satse spesielt på næringsutvikling i Innlandet, ville det være på sin plass å samtidig stille ressurser til disposisjon gjennom et eget utviklingsprogram. Slike utviklingsprogrammer burde kanalisere ressursene direkte mot de arbeidsfelt og virksomhetsområder som ønskes prioriterte.

Børs eller katedral

En del virksomhet som primært er kulturaktivitet kan ha potensiale til økt verdiskaping/kommersialisering. Hvis de mottar offentlig støtte til den kulturelle/kunstneriske aktiviteten, virker det lite stimulerende hvis denne reduseres i forventning til økt inntjening. Eventuell kommersialisering krever satsing og tilrettelegging. (Eksempel: festivaler m.v.) Dessuten bør også denne meldingen bekrefte at det også skal være plass til den ikke-kommersielle kunsten.

Potensiale

Meldingen bør beskrive potensiale for de nye vekstkraftige kreative næringer sysselsettingsmessig og økonomisk. Erfaringer i andre land, evt gode norske eksempler.

Beskrive samarbeidsområder/-potensiale mellom tradisjonelt næringsliv og de "nye" kreative næringer.

Hvordan kan disse utfylle hverandre og utnytte hverandres kompetanse. Baseres på likeverd og kunnskapsbytte.

Hvordan de "nye" kreative næringer skal kunne oppfattes som likeverdige med eksisterende, tradisjonelt næringsliv

Hva kjennetegner de "nye" kulturnæringer

Noen kjennetegn ved mange av de "nye" kulturbaserte virksomheter :

- Flere er ofte små virksomheter, gjerne gründer alene eller med 1-2 ansatte
- Arbeider i mange sammenhenger prosjektrettet
- Stort innslag av kreativt, utviklingsorientert arbeid
- Inngår ulike samarbeidsrelasjoner heller enn å vokse selv. Disse er oppgaveorientert og vil variere over tid. Dermed er ikke verdiskapingspotensialet nødvendigvis størst i selve "modernæringen".
- Ofte kreativitet i kombinasjon med moderne teknologi (multimedieteknologi)
- "Diffus næring" som utvikler seg "i det skjulte", ofte vanskelig å definere virksomhetene innenfor eksisterende kultur-/næringsdefinisjoner(?)

Hvordan kan tradisjonelt næringsliv og kulturbaserte virksomheter samarbeide/utfylle hverandre ?

- Beskrive samarbeidsmuligheter, eks. : Potensiale i å strukturere støttefunksjoner/logistikk ved store kultur-/medieevents, eks. film-/fjersynsproduksjon (håndverkere, bespisning/overnatting, transport osv.)
- "Importere" kreativitet ved oppgaveløsning i tradisjonelt næringsliv (produktutvikling, markedsføring, kommunikasjon, prosessarbeid osv)

Kunst- og kulturarbeid som nesten-levevei

Mange kunstnere og kulturarbeidere lever i en tilværelse som i mange tilfeller ikke sikrer et utkomme som går an å leve av. Dette resulterer ofte i at disse profesjonskategoriene må søke offentlige trygde- og/eller sosialstøtteordninger som reduserer arbeidsinnsats, egenverdi og profesjonell verdi. Meldingen bør drøfte om det er mulig å få til ordninger som gir kunstnere/kulturarbeidere en minsteinntekt med et krav om en minsteproduksjon som gjenytelse til samfunnet. Utgiftene til en slik ordning vil i utgangspunktet være forankret i et eller annet offentlig budsjett – enten gjennom sosialbudsjett eller trygdebudsjett. Pengene vil i alle tilfeller bli brukt på livsopphold. Hva med å gi pengene en annen status slik at de kan motivere til kreativitet og innsats fra mottakernes side?

Tyngdepunkt/kompetansesentra for nyskaping og finansiering

Det er etablert en rekke innovasjonspunkt rundt om i landet organisert som kunnskapspark, næringshager og øvrige utviklingssentre. Mange av disse har et sterkt fokus på de mulighetene som ligger i utvikling av kulturbaserte næringer. Problemet er ofte at disse enhetene er avhengige av å finansiere sin egen virksomhet gjennom prosjektsøknader. Dette resulterer i at den arbeidstid og de ressurser som skulle vært brukt til utviklingsarbeid, i stor grad må brukes til å hente inn penger som kan sikre at virksomheten kan holdes gående. Denne måten å arbeide på gir feil fokus. Det bør sikres finansieringsordninger som gir stabile utviklingsenheter som er i stand til å levere innovativ virksomhet og som settes i stand til å grunnfinansiere de beste utviklingsideene som måtte dukke opp i knutepunktet. Gjennom å stille sentrale offentlige virkemidler til disposisjon, vil det også kunne utløses regionale ressurser som i noen tilfeller også kan utløse ytterligere internasjonale midler.

Lillehammer er og kan utvikles til å være et tyngdepunkt og kompetansesenter for økt verdiskaping i kreative næringer. Her er nasjonale forskningsmiljøer med

spesiell kompetanse på feltet. Høgskolen i Lillehammer har utviklet flere studieretninger relatert til dette, bl.a. eget studium i kulturbasert næringsutvikling, kulturproduksjonsledelse, innen reiselivsfag og kunstfaglige studier innen bl.a. film og medieproduksjon. Sentrale kulturinstitusjoner involveres og Lillehammer Kunnskapspark er det fremste innovasjonsmiljøet som satser på disse næringene i Norge, - og har betydelige internasjonale nettverk på feltet. Oppland fylkeskommune og kommune/region er også aktivt engasjert med kompetanse og ressurser.

Talent og teknologi

Meldingen må også drøfte de muligheter som ligger i utvikling og bruk av teknologiske verktøy. Denne utviklingen er i mange tilfelle avhengig av helt spesielle talenter som gjennom utdanning må få anledning til å blomstre. for eksempel ble GSM-teknologien i utgangspunktet utviklet ved NTNU i Trondheim. På denne bakgrunn er det viktig å poengtere at våre utdanningsinstitusjoner også må ha muligheter til å kommersialisere sine resultater.

Drømmen om næringslivets medvirkning

Alle offentlige instanser og de fleste kunstnere og kulturarbeidere har en drøm om at næringslivet skal engasjere seg i kulturbaserte aktiviteter. Meldingen bør drøfte realitetene i en slik ønskedrøm. De fleste erfaringer tilsier at næringslivet har et overordnet siktemål med sine engasjement: å skape størst mulig avkastning på sine investeringer over en kortest mulig tidshorison. I de fleste tilfeller er tidshorisonen innenfor kunst- og kulturfeltet såpass lang at næringslivet ikke ser noen hensikt i å investere sine ressurser. Unntakene kan være store finans- eller industrikonsern som ser på et engasjement i kulturproduksjon som en form for sponsorship. En stabil og kontinuerlig medvirkning fra næringslivets side betinger at prosjekter og prosesser er løftet opp på et nivå og gitt en slik status at det kan gis noe tilnærmet gode garantier for framtidig, langsiktig avkastning. Næringslivet er naturligvis påholdne med sine penger, noe som styrker argumentasjonen om at de grunnleggende investeringer til dette utviklingsområdet må utløses gjennom offentlige budsjetter.

Innovasjon Norge, Forskningsrådet og andre aktører

I Sverige har KK-stiftelsen tatt ledertrøya når det gjelder utviklingsforvaltningen mellom kultur og næring. Det er nødvendig å drøfte kompetansen i de enheter som eventuelt skal ivareta forvaltningen av fellesareaene i skjæringsfeltet kultur og næring i Norge. Et forvaltningsorgan for ressurser til dette området må besitte den nødvendige kompetansen til å kunne vurdere hvordan et virkemiddelapparat skal virke og benyttes. Dagens situasjon er i stor grad preget av det vi kaller den rektangulære tenkemåten bygget på ideen om å putte inn råstoff i den ene enden av et rektangulært bygg for så å hente ut et fysisk, salgbart produkt i den andre enden av bygget. Dette prinsippet lar seg ikke forene med produkttenkningen i store deler av den immaterielle produktskapningen.

Meldingen må drøfte alle statens forvaltningsorganer i tilknytning til kulturarbeidsfeltet, også Forskningsrådets innsats og kunnskap om virksomhetsområdet. De eksisterende strukturene blir ikke tilfredsstillende, bla.

gjennom eksisterende mangler på programutvikling og etterfølgende satsninger innen kulturområdet.

Risikovilje

Fraværet av risikovillig kapital er et påtrengende fenomen innenfor arbeidsfeltet. Dersom det tas sikte på en sterkere medvirkning til utviklingsaktiviteter i et tettere samarbeid med næringslivet, er det helt avgjørende at det stilles opp grunnkapital med stor grad av risikovilje fra offentlige kilder. I denne sammenheng ville det vært ønskelig å drøfte behovet for – og vilje til – dedikerte ventureselskaper som opererte med lav rente på midlene og reduserte krav til hurtig avkastning på investeringene.

Eksportstøtte til kultureksport

Staten har til tider vært engasjert i støtte til kultureksport. For noen år siden var det etablert et samarbeid mellom kulturdepartementet og eksportrådet med formål å lansere norsk musikk på verdensmarkedet. Slike ordninger bør kunne utvides til også å gjelde andre segmenter innen den kreative industrien. På flere områder produseres "kunst i verdensklasse" i dag.

Konkrete innspill og eksempler

Departementet ønsker innspill om konkrete satsninger som kan vise til resultater som kan underbygge de elementer som skal drøftes i stortingsmeldingen

Museene (også generelt) i Lillehammer kan vise til gode eksempler og erfaringer på området. Potensialet er stort samtidig som kommersialiseringen ikke må gå på bekostning av de offentlige primæroppgavene de forvalter i samfunnet. Ta kontakt hvis dere ønsker noe mer om dette. Det har bl.a. vært vurdert hvordan Maihaugen med sitt nasjonale ansvar for håndverksregister m.v. i samarbeid med bl.a. film, teater, mediaindustri kan være med å skape arbeidsplasser innen spesielle håndverksområder som det fortsatt kan være nasjonalt marked for.

Film3 AS

Staten har de to siste årene bevilget til sammen 4 mill. kroner til utvikling av film- og fjernsynsproduksjon i innlandet gjennom selskapet Film3 AS. Statens bevilgninger har så langt utløst nye 3 mill. kroner til formålet fra de to fylkeskommunene Hedmark og Oppland. Så langt har Film3-satsningen medført at det er spilt inn to spillefilmer i Innlandet og nye 5 er i utviklingsprosess. To større fjernsynsserier er også under utvikling for innspilling i Innlandet. Det er igangsatt utvikling og produksjon av 17 kortfilmer/dokumentarfilmer. Så langt har satsningen avstedkommet nyetablering av 4 produksjonsselskaper for TV/film, og et stort norsk produksjonsselskap tar i disse dager stilling til om de skal etablere et avdelingskontor i regionen. Til sammen utgjør nyetableringene 8 arbeidsplasser. Spin-offøkonomien i forhold til filminnspillingene har så langt vært i underkant av forventningene, men det bygges nå opp en infrastruktur og en kompetanse som om få år vil gjøre film- og fjernsynsproduksjon til en vekstnæring.

Film – fra læring til næring

Med den norske filmskolen og film- og fjernsynsutdanning på høgskolenivå er det startet tiltak i Lillehammerregionen for å gi unge talenter skolering og utviklingsmuligheter innen "kultur som næring":

- stipendordning for å ivareta og bidra til at gode produksjonsideer kan utvikles ved bl.a. å knytte stipendiater til et eksisterende film-/fjernsyns-/multimediemiljø
- erverve grunnleggende kunnskaper om forretningsutvikling i et inkubatormiljø med fokus på ovennevnte fagområder
- utvikle produksjons- og forretningsideer i samarbeid med et etablert lokalt støtteapparat (finansieringsløsninger, produksjonsstøtte, logistikk etc) som Film3 og Lillehammer Kunnskapspark

SSR-TV

SSR-TV er et lite produksjonsselskap med tilhold på Lillehammer. Selskapet har så langt spesialisert seg på produksjon av dokumentarfilmer for fjernsynsdistribusjon. Både NRK og TV2 benytter seg jevnlig av selskapets kompetanse og resultater. Under en messe i Cannes for en tid tilbake fikk selskapet kontrakt med flere europeiske allmenkringkasterstasjoner, og regner realistisk med å få solgt en av sine dokumentarfilmer til 15 nasjoner. SSR-TV tjener dermed gode penger på sin virksomhet – inntekter som pløyes inn i nye produksjoner som igjen vil skape nye arbeidsplasser i området.

Margit Sandemo

Selv om forfatteren Margit Sandemo ikke har noen høy stjerne innen forfatterkretser, er nok hun den forfatteren i Norge som har stått for den største samlede verdiskapning innen norsk litteraturproduksjon. Det er solgt ca. 37 mill. bøker med bakgrunn i Sandemos forfatterskap. Med utgangspunkt i at de fleste av bøkene er paperbacks, utgjør den totale verdiskapningen i forhold til hennes kreative aktivitet en sum på ca. 2,3 milliarder norske kroner. I og med at omsetningen av hennes bøker er langt større i utlandet enn i Norge, vil den største delen av verdiene representere en netto kapitalimport til Norge.

Festivaler

Det har grodd fram en rekke kulturfestivaler i Norge. Flere har hatt en positiv utvikling over mange år og kan vise til bidrag til langsiktig verdiskaping. Samarbeidet med næringslivet endres fra tradisjonell sponsing og profilering/billetter, til at man samarbeider og utveksler kompetanse, deltar i utviklingsprosesser hos hverandre, gjensidig identifikasjon, sammenfallende verdier o.s.v. Det skapes møteplasser som igjen fører til nye samarbeid. Dessverre preges mange festivaler av usikkerhet omkring finansiering – også offentlige tilskudd gis ofte kortsiktig.

Festivalenes verdiskaping ligger i samhandling i regionen og med eventuelle nasjonale miljøer. Festivalene må være nyskapende. De mobiliserer og har stor profileringseffekt. De blir stadig viktigere for ny kulturproduksjon og er en betydelig oppdragsgiver for norske kunstnere. De er åpne for de beste internasjonale impulser og gir mulighet for møter mellom kunstnere og næringsliv.

Mange gode eksempler kan nevnes. I Sverige har Hultsfredfestivalen blitt senter for utvikling av en rekke kreative næringer. I Lillehammer har Vinterspillene -

Frozen Waterfall Festival med sine samarbeidspartnere bygd opp betydelig kompetanse innen snø, is og utendørs kulturproduksjon vinterstid, basert på tradisjon og nyskaping i møte mellom kunst og moderne teknologi. Norsk Litteraturfestival – Sigrid Undset dagene har skapt et unikt samarbeid som møteplass mellom kunstnere, næringsliv/bransje og publikum/marked.

-- --

Oppsummering

Stortingsmeldingen om kultur og næring vil kunne være avgjørende for om de kreative kreftene som finns i dette landet skal kunne ha muligheter for å gi sitt betydelige bidrag til landets brutto nasjonalprodukt. Med bakgrunn i den viten som finns på området – både i Norge og ikke minst i USA og Canada – vil det være helt avgjørende å finne fram til mer utviklende måter å håndtere virksomhetsområdet på enn det som er tilfellet i dag. Derfor stilles det store forventninger til at dokumentet avspeiler de muligheter som ligger i en bedre organisering av den offentlige innsatsen i arbeidsfeltet, og at alle medvirkende instanser bidrar med målsettinger, kompetanse, infrastruktur og penger.

Lillehammer kommune står gjerne til tjeneste i den videre prosessen, for å utdype synspunkter og innspillene vi her har gitt. Vi kan også utdype noen av eksemplene og bidra med bilder/illustrasjoner. Vi har god dialog med kompetansemiljøene i regionen som også trekkes inn. Vi vil også evt. ta ny kontakt hvis vi vil gi nye innspill til arbeidet med meldingen.

Med hilsen

Øivind Pedersen

kultursjef